

Sprekend Humanisme

Uitwerking van het (voor-)laatste college van Jaap van Praag

Datum : Onbekend

Lokatie : Onbekend

Onderwerp(en) : **Humanisme; theorie en praktijk; humanistiek; persoonlijk humanisme**

Duur college : **ca 46 minuten**

Kader/context : **(Voor-)laatste college Jaap van Praag deel 2 (verdere informatie ontbreekt).**

Niveau van uitwerking : Indicatief (Globaal; tijd/onderwerp, kernzin(nen) en eventuele opmerkingen);

Drager : Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband MP3 -090-A;

Datum uitwerking : 5 februari 2016

Uitgewerkt door : Roy Jansen

Respondent : **Jaap van Praag (11-05-1911–12-04-1981):**

Jaap van Praag werd geboren op 11 mei 1911 in Amsterdam en groeide daar op in een modern niet-godsdienstig joods en socialistisch milieu. Hij studeerde Nederlandse letteren en wijsbegeerte en werd in 1938 leraar bij het Gemeentelijk Lyceum in Dordrecht. Hij was actief, onder andere als voorzitter, in een aantal vooroorlogse jeugdbewegingen zoals de Nederlandse Bond van Abtinent Studerenden, de Studenten Vredes Actie en de Jongeren Vredes Actie.

Hij was, in februari 1946, medeoprichter van het Humanistisch Verbond. Hij vervulde 22 jaar de rol van voorzitter (tot 1969). Hij maakte zich steeds sterk voor levensbeschouwelijke en politieke pluriformiteit binnen het Verbond.

In 1952 verenigde Van Praag daarnaast diverse internationale humanistische organisaties in de International Humanist and Ethical Union (IHEU). Hij bleef hiervan voorzitter tot 1975. Van Praag opperde het woord "humanistiek" en werd in 1964 (tot november 1980) aan de Universiteit van Leiden de eerste hoogleraar op dit nieuwe vakgebied. Hij was meer dan 28 jaar bestuurlijk actief voor de PvdA, onder andere als voorzitter van de afdeling Dordrecht en als statenlid van de provincie Zuid-Holland. Hij publiceerde onder andere over humanisme in de brede zin, politiek en over zingeving.

00:00-4:33	Moet je op de hoogte zijn van humanistiek om humanist te zijn? In het algemeen niet maar voor professionals (in de begeleiding - vrijwillig of bezoldigd-, in bestuursfuncties, woordvoerders van humanistische organisaties) die werken vanuit een humanistische overtuiging is het wenselijk dat ze kennis hebben van de achtergrond, om verschillende redenen. -Er ligt een keuze aan te grondslag. Het is niet vanzelfsprekend dat je humanist bent. Je kunt daardoor begrijpen dat het voor een ander helemaal niet zo vanzelfsprekend is én je moet luisteren naar wat iemand van het leven maakt of zou kunnen maken. - Om een manier van <i>zijn</i> te laten zien. Er kan een moment komen dat je zegt:: “Heb ik eigenlijk nog wel wat?”. Je moet dan niet (alleen) de emotionele weg weten maar ook de intellectuele, om terug te gaan naar waar het je eigenlijk om ging. Dat geldt ook voor je eigen bestaan. Dan kun je steun hebben aan een meer rationele bezinning op wat het eigenlijk ook weer was, dat humanisme! Je ergens theoretisch in verdiepen is nuttig en je te realiseren dat wat anderen er persoonlijk bij voelen altijd maar een deel is. Niemand is zo universeel dat persoonlijk beleefd kan worden wat in het humanisme voor kan komen. Voortdurende bezinning op de vraag “waar staan we eigenlijk” Is nodig. Dit gevoel van bescheidenheid, “we hebben de wijsheid niet in pacht” wil van Praag overbrengen. Niet door over zichzelf te praten, maar door een perspectief te openen.	Humanisme en humanistiek; humanistiek; theorie/intellectuele inhoud om op terug te grijpen als dat nodig is.

4:33-5:59	Omdat hij de psychologische wens :”wat is dat eigenlijk voor een vent; waarom doet hij het zo?” begrijpt. Je kunt zeggen: dat doet er niet toe, maar het is prettig om te weten of het voor de man zelf nog iets betekent. Beknopt, geen zelfonthulling omdat hij de groep nauwelijks kent.	Van Praag persoonlijk .
6:00-12:13	Voor 1940 was hij actief met name in de vredesbeweging en de socialistische beweging(SDAP). Van Praag komt uit een buitenkerkelijk, socialistisch en idealistisch gezin. In de vredesbeweging is er twijfel bij van Praag. Het Nationaal socialisme kwam op. Hij voorzag vanaf 1933 toenemende onderdrukking , oorlog en vervolging en zag niet goed hoe dat tegengehouden kon worden. Als antimilitarist stond hij er vreemd tussen. Hij begon na te denken over andere vormen van verzet dan met geweld. Burgerlijke ongehoorzaamheid, lijdzaam verzet, geestelijke weerbaarheid . Dat moest ontwikkeld worden. Hij las alle belangrijke literatuur daarover en zag in dat het niet alleen om technieken ging maar om primair innerlijke veerkracht . Om die verantwoordelijkheid - ieder voor zich- persoonlijk te dragen. Van Praag ging erover schrijven, onder pseudoniem wegens het repressieve klimaat, ook om de kans te behouden op een overheidsbetrekking . Hij stelde vast dat de geestelijke weerbaarheid bij de Nederlandse bevolking niet groot genoeg was voor pacifistische strijd en geweldloos verzet. Over het algemeen veel meelopers, oprecht, maar zonder veel innerlijke veerkracht . Toen de oorlog uitbrak was de meerderheid van de Nederlanders dan ook volledig uit het lood geslagen, wat zich later wel iets herstelde en groeide het verzet . Van Praag is in de oorlog in één ding gesterkt: 1) de principiële juistheid van wat hij meende op te merken en	Vredesbeweging. Geestelijke weerbaarheid, innerlijke veerkracht.

	2) de moeilijkheid om mensen (via een vredesbeweging) weerbaar te maken.	
12:14-13:44	De oprichting van het Humanistisch Verbond volgde hieruit. Een orgaan dat als voedings- of oplaadcentrum zou kunnen fungeren. Waar weerbaarheid geleerd zou kunnen worden voor hun persoonlijk leven maar ook algemeen. De oprichters verschilden van gedachte; voor de een ging het vooral om gelijkgerechtigdheid ten opzichte van de kerken te bevechten. Buitenkerkelijkheid was niet gewoon. Van Praag weet niet wat er van die geestelijke weerbaarheid terecht is gekomen. Het zou onderzoek vergen om daar achter te komen, maar dat was het idee.	Het Humanistisch Verbond als voedings- en oplaadcentrum.
13:45-17:36	Voor van Praag was het (met betrekking tot geestelijke weerbaarheid) niet genoeg om een goede wil te hebben, maar dat je ook moet weten wat je wilt, waarom je iets wilt, wat je er mee kunt en wat de consequenties zijn . Hij is toen begonnen met het schrijven van theoretische brochures waaronder <i>Modern humanisme</i> . Van Praag werd onder andere door Willem Banning, vrijzinnig theoloog en christen humanist uitgedaagd. Die verweet hem dat hij geen basis had om op te staan, geen wetenschappelijke motivering. Van Praag voelde zich aangesproken en ging aan de slag. Eind jaren 50 werd er bij van Praag op aangedrongen om hoogleraar te worden voor de verspreiding van de humanistische gedachte. Hij was er nog niet aan toe. In 1964 wel. Hij nam zich voor de humanisten te leren denken. Van Praag is daarom beducht voor persoonlijke uitweidingen omdat hij niet weet of de toehoorders hem na afloop een fijne vent vinden of dat hij hen heeft laten denken, waar het hem om gaat.	Het schrijven van theoretische brochures: tamelijk onwetenschappelijk nog. Hoogleraar in Leiden. Fijne vent of lichtend voorbeeld?

17:37- 24:00	Een knippatroon is een karakteristiek voorbeeld van een theorie. Je kunt een lap stof op gevoel tot een broek knippen, maar met een patroon (model) gaat het beter. Als je weet wat de lijnen op een patroon betekenen en je de regels van het spel kent. Idem met een natuurkundige formule. Om die in een lab uit te kunnen werken moet je de formule kunnen lezen. Een model is een abstractie van iets dat bepaalde elementen bevat waarop bepaalde regels van toepassing zijn. Een goede theorie slaat op de werkelijkheid, is aan die werkelijkheid ontleend en verwijst er naar terug. Theorie is geen werkelijkheid of praktijk, maar hulpmiddel om de werkelijkheid/praktijk te verstaan. Humanistiek beoogd een model van humanisme te zijn waaruit je kunt begrijpen wat humanisten in de praktijk doen.	Verhouding theorie en praktijk. Knippatroon en natuurkundige formule zijn modellen van iets. Humanistiek als model voor humanisme.
24:00- 39:25	Humanisten spreken zich uit, doen uitspraken in termen van humanisme. Maar het is een zeer onnauwkeurig spreken! Bijvoorbeeld “ alle mensen zijn gelijk”! Dat is gemakkelijk te weerleggen. Wat wordt er dan bedoeld in termen van modelvorming van humanisme? Je moet voorbij de spreektaal van de humanisten naar het bespreken van die spreektaal. Metataal! In de metataal vind je het model van het humanisme! Het onderzoek naar wat bedoeld wordt als humanisten spreken is de taak van de humanistiek, van humanistische theorievorming / modelvorming. Als dat wat humanisme is wordt verhelderd dan kun je er ook beter mee werken als het ter sprake komt of als je rekenschap moet geven. Je moet duidelijk kunnen maken wat je doet , bijvoorbeeld aan een dominee. Een praktisch én opportunistisch aspect van model- en theorievorming. De gevolgde methode hierbij is de fenomenologie die behelst dat je bij alles waar je mee te maken krijgt je afvraagt: wat is de innerlijke, onmiddellijke bedoeling die erin tot uitdrukking wordt gebracht. Dus niet naar de woorden kijken maar naar de bedoeling.	Onnauwkeurig spreken. Metataal. Definities . Opportunisme en fenomenologie. Levensbeschouwing of – overtuiging?

	Rekenschap geven is niet het opdreunen van een definitie; die is alleen begrijpelijk voor iemand die weet waar het over gaat. Als iemand je vraagt wat humanisme is moet je kunnen zeggen wat voor “ding” het is. Welnu: een levensovertuiging. Er zijn ook andere maar minder bevredigende woorden: levensbeschouwing, levenshouding, filosofie. Van Praag geeft de voorkeur aan Levensovertuiging, omdat daarin naar voren komt dat je innerlijk gegrepen bent. Het woord levensbeschouwing is beter voor het begrip van humanistiek.	Rekenschap geven is geen definitie opdreunen.
39:25- 45:26	Hiervoor heeft van Praag uitgelegd dat het begrip levenshouding voor humanisme niet geschikt is omdat mensen met verschillende levensovertuigingen dezelfde levenshouding kunnen hebben. Er wordt beweerd dat los van alle abstracties humanisme en christendom in gedrag soms een gelijkenis hebben. Gevraagd wordt wat er overblijft van <i>de vonk</i> die mensen inspireert/inspireerde. Wat gebeurt er met die vonk als een initiatief zoals het Humanistisch Verbond na verloop van tijd institutionaliseert, een gevestigd en gebureaucratiseerd apparaat is geworden. En of van Praag daar niet mee zit? Van Praag zegt dat het HV als apparaat ook een functie heeft. Maar er is een mate van vervreemding. Tevens hoopt hij dat er toch nog vonken overspringen. Hij is zelf ook niet bang om die vonk te laten zien! Hij gaat er vanuit dat de cursisten die het college volgen ook geraakt zijn door de vonk van het humanisme; dat die vonk gloeit en in het college het raamwerk wordt gegeven waardoor die vonk kan ontvlammen. Het begrip overtuiging wordt voorgesteld als negatief in de zin van discipline, leerstelligheid, onvrijheid van denken. Maar van Praag vraagt zich af wat dat voor overtuiging is. Er zijn overtuigingen die de hemel op aarde beloven maar het omgekeerde bereiken... Het is de inhoud van de overtuiging die maakt dat deze negatief wordt gekenschetst.	Intermezzo over de houding van humanisten en christenen die verwant kunnen zijn . Vonken die overspringen. Terug naar he begrip overtuiging, schaamte en de haan die 3 x kraait

	Maar zolang er ruimte is voor creativiteit en andere opvattingen dan is van Praag niet bang voor een overtuiging. Humanisten hebben de neiging zich te schamen voor het humanisme. Niet zozeer tegenover christenen maar tegenover niet humanistische, buitenkerkelijken, anders denkenden, die soms smalend over het humanisme doen. Van Praag zegt daarom wel eens dat voor humanisten de haan niet 3x hoeft te kraaien om het te verloochenen.	
45:26	Einde opname.	